

DEZVOLTAREA ARTISTICĂ A ELEVILOR: ABORDĂRI PRAXIOLOGICE

Tatiana BULARGA, dr., conf. univ., Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți

Abstract: *In the pedagogical draft it is very important to analyze the formation and potential development in order to build a relation between the emotional and reasonable spheres of teenagers thinking. But the steps of development of these spheres are different in different ages, the coming contradicts have a specific nuance.*

Creativity is the capability and the act of making, understanding or making something new – it is the antipode of the actualizing image mind remaking, learned science before. The focus of this research is the gradual process of pupils' involvement in activities of creation, the methods of differentiation of instructive goals called to ensure preteens' successful manifestation through the activity of musical and artistic creation.

Keywords: *development, emotional sphere of thinking, reasonable thinking, creativity, differentiation of goals, accomplishment of individual potential, success in activity, interest in music.*

În vederea participării active a elevilor la una dintre cele mai valoroase și de importanță majoră activități în dezvoltarea muzical-estetică a persoanelor, cea de audiție a muzicii este necesar de a urmări în procesul perceperii muzicii atingerea obiectivelor de re-creare a ei atât la nivel emotiv, cât și la cel rațional, deoarece arta muzicală include două laturi ce se află în interacțiune indisolubilă. Una se reduce la exprimarea prin complexul de intonații muzicale (emoțional-expresive, plastice, de gen (sistemizate de N. Holopova) a unui anumit conținut și e legată de sfera emotiv-senzitivă a omului. Altă latură ține de conștientizarea legilor componistice, ce se realizează de sfera intelectuală a personali-

tății (V. Medușevsky). Așadar, receptarea și perceperea muzicii, potrivit afirmațiilor psihologilor și pedagogilor-muzicieni, constă nu numai în trăirea emotivă a materialului audiat, reacția senzitivă la muzică, ci și în aprecierea mijloacelor de expresie muzicală, prin pătrunderea în legile de îmbinare a acestora, acțiuni și procese ce determină etapa avansată de contactare a receptorului cu arta muzicală.

Conform algoritmului psihologic de desfășurare a procesului de receptare a muzicii, e necesar în procesul de studiu al creațiilor muzicale în cadrul învățământului artistic general (școala generală) și special (școala de arte/muzică pentru copii), mai întâi, a forma și dezvolta continuu la elevi capacitățile/competențele de percepere a componentului emotiv, senzitiv al muzicii. Pentru aceasta este oportun a practica la lecții un sistem de activități ce constau în determinarea conținutului și caracterului general al creațiilor muzicale, specificul cărora presupune aplicarea procedeelelor empirice de cunoaștere, precum observare, reactualizare, recunoaștere. Asemenea activități sunt eficiente în vederea dezvoltării capacităților muzical-perceptive, în special în legătură cu receptarea creațiilor muzicale ce conțin intonații elocvente, plastice, bine reliefate. Când intonațiile muzicale nu se supun reprezentărilor asociative foarte bine conturate datorită laturii componistice, este oportun de a recurge la formularea caracterizărilor verbale succinte care ar reflecta caracterul general al muzicii receptate sau de a propune elevilor de a realiza descrieri în scris sau oral ale impresiilor și asociațiilor personale.

Nu mai puțin eficiente pentru receptarea laturii imagistice a creațiilor muzicale sunt activitățile, care cer de la elevi a determina cărui tip de intonații îi aparține fragmentul muzical, temă muzicală, frază muzicală etc. Pentru a stimula atenția și activismul emoțional și de cunoaștere a elevilor în procesul realizării acestui tip de activități este nevoie de a-i atenționa spre trăsăturile caracteristice diferitor tipuri de intonații și legile lor interne de dezvoltare.

Datorită trăsăturilor specifice ale vârstei școlare și, în special, ale perioadei preadolescente, e de menționat printre cele reliefate, necesitatea de autoafirmare, de manifestare a potențialului individual. Mai mult decât atât, însăși perioada nominalizată este marcată prin anumite particularități distincte, care favorizează antrenarea elevilor în activitățile muzical-artistice. Cercetătorii din domeniul psihologiei generale și a pedagogiei muzicale (B. Asafiev, K. Orff, A. Roșca, U. Șchiopu, N. Vetlughina, L. Văgotsky ș.a.) susțin că preadolescenții manifestă tendință pronunțată spre a crea compunând și improvizând melodiile simple, elementare, iar, uneori, foarte desfășurate și originale. Totodată, preadolescenții, în marea lor parte, dau dovadă de o exigență exagerată față de rezultatele activității sale, fapt ce deseori duce la descurajare și la scăderea motivației și a interesului pentru activitățile muzicale practice, în special, și pentru muzică, artă muzicală promovată de educația artistică școlară.

În acest context, vom supune unei analize praxiologice succinte una dintre cele mai solicitate de elevi activități, acea de creație muzical-artistice.

Tratăm activitatea de creație muzicală drept proces gradual. Datorită faptului că esența procesului de creație o constituie *realizarea de către elevi a activităților de creație sau soluționarea problemelor (obiectivelor) de creație* e nevoie, din punctul de vedere al praxiologiei formativ-inovaționale (V. Babii, 2008), a examina structura procesului de rezolvare a problemelor de creație. Este oportun să ne raportăm la esența psihologică a procesului de gândire, care are ca obiect soluționarea problemelor.

Cunoașterea procesului de gândire ne permite să modelăm strategia de *realizare de către elevi a obiectivelor de creație muzical-artistice, ce sunt, în viziunea noastră, eficiente în vederea dezvoltării și motivării artistice a elevilor*. În procesul mental legat de soluționarea problemei, psihologii evidențiază mai multe etape, etapa inițială fiind apariția situației problemă (W. Kohler, B. Lomov, A. Luria, M. Miclea, I. Radu, S. Rubinștein).

Situația-problemă, întrebare apare în cazul când elevul conștientizează raportul dintre informațiile, noțiunile, categoriile cunoscute și cele necunoscute. Momentul de conștientizare a contradicției dintre cunoscut și necunoscut constituie esența psihologică de acceptare a obiectivului, a problemei propuse.

Etapa următoare constă în recurgerea gândului la soluționarea propriu-zisă a problemei deja conștientizate, acceptate. Mai întâi, au loc operațiile de gândire rațională, de actualizare a cunoștințelor depuse în memorie, care au referință la problema în cauză și care vor permite soluționarea problemei. Ulterior, se proiectează variantele posibile de rezolvare/soluționare. La finele etapei respective, datorită revenirii la starea inițială a problemei și datorită suprapunerii cu aceasta, soluția trasată se prezintă în calitate de o presupuziție, ipoteză sau în formă de mai multe presupuziții/ipoteze/proiecte de soluționare a problemei/ a situației de problemă.

De la formularea mintală/conștientizarea soluției/ipotezei optime, gândul purcede la verificarea și aprecierea ei, după ce are loc formularea concluziei despre eficacitatea demersului rezolutiv. Apoi urmează aplicarea rezultatului muncii mintale în practică, validare decisivă a corectitudinii judecării.

Astfel, cercetând procesul de gândire, orientat spre soluționarea oricărei probleme, situații problemă, ca model al procesului de realizare a activităților creative, evidențiem în acest proces, respectiv, trei etape-cheie, conform cărora are loc soluționarea respectivă: **înțelegerea și acceptarea activității muzical-creative (obiectivului de creație); formarea ideii creative; realizarea propriu-zisă a activității/însărcinării de creație.**

În procesul formării și dezvoltării artistice a elevilor principala destinație a activităților constă în asigurarea atitudinii individual-diferențiate în procesul instructiv-educativ, ce **va permite fiecărui elev să se manifeste activ la crearea produselor muzicale, să se simtă persoane inițiate în domeniu.**

Principiului de diferențiere trebuie să fie supuse atât activitățile (obiectivele), cât și elevii, unde primele, fiind cu același conținut, dar diferite după gradul complexității, sunt adresate elevilor de diverse niveluri de dezvoltare a aptitudinilor muzicale. Complicarea și diferențierea activităților are loc în funcție de tipul activității muzical-creative, corelarea dintre informații cunoscute și necunoscute pentru elevi în condițiile activității, în obiective formulate de către profesor, de cerințele activităților, de forma de organizare a activității elevilor (independentă/individuală, în grup, cu ajutorul/sprijinul oferit de către profesor). Aplicarea procedurii de complicare consecutivă a activităților va avea un impact pozitiv asupra dinamicii interesului elevilor pentru muzică, dorinței de a participa activ la evenimentele artistice, organizate în cadrul curricular și extracurricular, deoarece permanent va conțina activități trăsături noi, va permite elevilor să se dezvolte, conștientizând succesele personale.

Examinarea structurii procesului mental axat pe soluționarea problemelor justifică semnificația rolului etapei de înțelegere a conținutului activității, a cerințelor/obiectivelor înaintate, ce constituie prima treaptă a demersului de obținere cu succes a soluției.

Datorită introducerii de către profesor în conținutul activităților/obiectivelor creative a noilor subiecte, cerințe, înțelegerea va reprezenta pentru elev un proces constituit dintr-un șir de operații intermediare ale gândirii, acțiuni speciale, orientate spre succesul înțelegerii, conștientizării a faptului că problema dată, condiția problemei este înțeleasă și acceptată.

Inițial are loc familiarizarea, în linii mari, cu condiția problemei. Elevul percepe sensul cuvintelor, sensul general al activității, decide dacă ea e cunoscută, dacă în trecut rezolvase probleme de acest tip. În urma unei asemenea evaluări la elevi se creează un anumit grad de orientare în conținutul problemei, care la unii poartă un caracter destul de reliefat, iar la alții se reduce doar la o senzație că în problema dată pentru ei există ceva cunoscut.

La această etapă, e important **a releva gradul de orientare a elevilor în activitățile (obiectivele) propuse.** Pentru atingerea obiectivului în cauză, pentru a asigura înțelegere deplină de către elevi a celor ce se cer de la ei este oportun ca profesorul să recurgă la conversații cu elevii.

Ulterior, obiectul preocupării constituie asigurarea unei **înțelegeri** de către elevi **depline și adecvate a conținutului și condiției activităților.** După cum menționasem anterior, activitățile creative, ce se propun copiilor, trebuie să conțină un element al noului, prin urmare, o informație nouă, necunoscută elevilor, care, fiind semnificativă pentru soluționarea problemei, neapărat, cere a fi conștientizată.

Asemenea conștientizare are loc datorită suprapunerii noului cu cunoștințele însușite anterior. Înțelegerea, conform esenței sale psihologice, se obține în cazul când elevul dispune de modelele propuse de profesor, ce au o analogie cu produsele creative eventuale. Ca rezultat al efectuării tuturor operațiilor indicate are loc înțelegerea de către elev a obiectivului, a conținutului și cerințelor activității/însărcinării propuse.

În urma înțelegerii activităților, are loc **formarea mintală a ideii, a ipotezei, a proiectului creației.** În cadrul etapei date pot fi evidențiate convențional două stadii și, respectiv, două obiective, ce corespund fiecărui, ce se ating în cadrul fiecărui. Primul se reduce la apariția la elev a ideii și **stabilirea imaginii muzicale principale.** Aici are loc reformularea condiției problemei și racordarea datelor suplimentare din experiența muzicală a elevului.

Formularea unei anumite probleme ascunse în conținutul activității contribuie la apariția involuntară în imaginația elevilor a asociațiilor, a anumitor imagini. Deseori, la stadiul apariției ideii la elev apar imagini auditive inițiale, care nu totdeauna sunt însoțite de o conștientizare clară. Din

atare imagini muzicale trebuie selectată imaginea principală, care va servi ca temelie nemijlocită pentru realizarea ideii creative. Pentru selectarea de către elev a imaginii principale, reieșind din esența ei asociativă, va fi oportun a recurge la utilizarea stimulilor (modelelor) din literatură sau arte plastice și la analiza lor artistică. Inițial imaginea principală este destul de vagă, însă pe parcurs, ea se precizează, ce face posibilă **proiectarea căilor de creare/realizare/intruchipare** a acesteia, ceea ce constituie stadiul doi al etapei de formare a ideii creative.

Remarcăm că o asemenea proiectare poate fi desfășurată doar în cazul compunerii și nu improvizării muzicale, deoarece ultima poartă un caracter prompt.

Desfășurarea activității de creație muzicală (compunere, improvizare) a elevilor va avea loc în baza sistemului de intonații muzicale. În această ordine de idei, proiectarea căilor de creare a imaginilor solicitate de către elevi va decurge prin intermediul selectării variantelor de intonații, fiind însoțită de apelarea la mostre/valori din tezaurul artei muzicale.

După ce elevii și-au expus propunerile, opiniile e nevoie a le supune analizei pentru a depista și a exclude variantele nereușite și pentru a selecta cele reușite. Stabilirea căilor optime de întruchipare a imaginii trasate pe parcursul procesului mental se prezintă ca idee creativă formată.

Etape de încheiere și de importanță majoră a procesului de creație muzicală o constituie **realizarea propriu-zisă a activităților de creație muzical-artistică**, vizând *afirmarea personalității elevului prin intermediul produselor proprii de creație*. Realizarea activităților muzical-creative stimulează interesul elevilor pentru muzică, deoarece pe parcursul etapelor precedente au fost create condițiile favorabile pentru *manifestarea cu succes a potențialului elevilor de receptare - interpretare - creare a muzicii în cadrul orelor de educație muzicală*.

La etapa de realizare propriu-zisă a activităților creative e oportună varierea formele de organizare a activității elevilor (*independentă, în grup, cu ajutorul profesorului*). Alegerea unei sau altei forme depinde de nivelul de dezvoltare a elevilor, forma și complexitatea activităților. Așadar, elevii cu un nivel scăzut de dezvoltare a aptitudinilor muzicale la stadiul inițial de antrenare în activitatea de creație au nevoie de ajutorul parțial al profesorului. Pe măsura acumulării experienței creative, elevii, sunt încadrați în realizarea individuală sau în grup a activităților.

Elevii care manifestă nivelul mediu, deși sunt capabili să participe în mod independent la activitate, în unele cazuri, necesită un ajutor secvențial al profesorului. Elevii cu un nivel înalt de dezvoltare a aptitudinilor sunt capabili de a se realiza activitățile de creație independent sau în colaborare cu colegii.

Reieșind din aceea că un factor important în dezvoltarea și menținerea interesului îl constituie elementul noului în conținutul activităților, la baza elaborării lor se situează principiul complicării, realizat pe mai multe direcții. Mai întâi de toate, complicarea are loc în decursul tuturor blocurilor de activități, în funcție de conținutul și caracterul acestora. Astfel, primul bloc prevede antrenarea elevilor în activitatea de improvizare melodică în mod vocal; al doilea bloc – improvizare melodicoritmice cu ajutorul instrumentelor muzicale, al treilea bloc de activități este consacrat improvizării melodiilor și ritmurilor în baza eșafodajului armonic, în mod vocal sau instrumental, și blocul al patrulea – compunerii melodiilor în baza imaginilor propuse (din literatură sau arte plastice).

Următoarea direcție de complicare a activităților e chemată să asigure o atitudine cât mai individualizată față de elevi și are loc în interiorul (în cadrul) fiecărui bloc. Diferențierea de acest ordin se realizează în funcție de:

- 1) caracterul cerințelor activității de creație;
- 2) volumul datelor inițiale;
- 3) forma de organizare a procesului de realizare a activităților muzical-creative (individuală, de grup, cu ajutorul profesorului).

Propunem unele exemple de activități/obiective nominalizate mai sus. În raport cu *caracterul cerințelor activității de creație* și în legătură cu activitatea de improvizare melodică vocală, elevilor cu diferit grad de dezvoltare a aptitudinilor muzicale sunt propuse următoarele obiective:

- a improviza o intonație-frază (pentru nivelul scăzut);
- a improviza o intonație-propoziție (pentru nivelul mediu);
- a improviza o melodie într-o formă anumită (pentru nivelul avansat).

În raport cu *volumul datelor inițiale*, cerințele prezentate anterior sunt însoțite de date suplimentare, spre exemplu:

- pentru nivelul scăzut se propune un anumit ritm, o funcție armonică de bază și un stimul literar;

- pentru nivelul mediu – un anumit ritm și un stimul din arta plastică;
  - pentru nivelul avansat – doar un stimul din literatură sau arta plastică.
- Varierea formelor de organizare a activității elevilor depinde de mai mulți factori:
- nivelul dezvoltării aptitudinilor muzicale;
  - tipul activităților muzical-creative utilizate.

Elevii care manifestă un nivel scăzut de dezvoltare a aptitudinilor muzicale, participă la realizarea activităților creative în colaborare cu profesorul. Pentru nivelul mediu sunt frecvent utilizate formele independentă și de grup, totodată, în unele cazuri este justificată recurgerea la ajutorul secvențial al profesorului. Elevii cu un nivel avansat de dezvoltare, de regulă, sunt în stare să realizeze însărcinările de creație atât în grup, cât și în mod individual.

Procesul de creație organizat în conformitate cu propunerile formulate creează premise favorabile pentru manifestarea reușită a elevilor, conștientizarea căreia are loc datorită recurgerii la diverse tehnici de evaluare ce stimulează motivația pozitivă a elevilor de contactare cu domeniul muzical-artistic. Dezvoltarea la elevi a competențelor de autoevaluare și evaluare reciprocă plasează elevul pe poziția subiectului activ și motivat de procesul instructiv-educativ, de rezultatul acestuia. Totodată, existența unor anumite lacune care pot fi conștientizate datorită prezentării produselor de creație, îl activează pe elev în tendința spre o desăvârșire continuă, condiționând sensul personal al cunoașterii artei.

La etapa finală de realizare propriu-zisă a activităților și de prezentarea de către elevi a rezultatelor activității creative de către profesor trebuie să se utilizeze, cu mult tact pedagogic procedee de creare a situațiilor de succes (exprimarea aprobării prin mimică, pantomimică, replici verbale afirmative din partea profesorului).

Excluderea acelei sau altei etape din procesul creativ școlar face mai flexibilă strategia de realizare a potențialului creator al elevilor. De la prima oră consacrată noului bloc de activități, procesul de creație a elevilor de toate nivelurile de dezvoltare muzicală trebuie să se organizeze, parcurgând toate etapele, imperativ condiționat de faptul că fiecare activitate de creație practică pentru prima dată se caracterizează printr-un grad de complexitate mai avansat în comparație cu cea precedentă.

Bibliografie:

1. Babii, V., *Teoria și praxiologia educației muzicale*, Chișinău, 2012.
2. Babii, V., *Priceperea muzicii*// Revista de Pedagogie și Psihologie, 1992, nr. 3, p. 14-19.
3. Babii, V., Bularga, T., *Funcțiile educaționale ale creației și creativității muzicale*// Analele științifice ale USM, Seria „Științe socioumanistice”. Vol. III, 2005, p.160-164.
4. Roco, M., *Creativitatea individuală și de grup: Studii experimentale*, București, Academia de științe sociale și politice, 1979.
5. Roșca, AL., *Aptitudinile*, București, Editura Științifică, 1972.
6. Абдулин, Э. *Теория преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях*// Э. Абдулин, Е. Николаева, Москва, Изд-во Прометей, 2003. 223 с.